

УДК 338.43

Залізко В.Д., к.ф.-м.н., доцент (zwd@ukr.net) ©*Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь***ВПЛИВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

У роботі проведено системний аналіз основних складових сільського господарства України і наведено детальне порівняння його базових складових не лише за регіонами, а й враховуючи міжнародні статистичні дані. Вказано екстремальні статистичні дані та перспективні напрями потенційного економічного зростання за областями.

Ключові слова: *сільське господарство, сільські території, системний аналіз, структура, стан*

Постановка проблеми. Добре відомо, що Україна має значний аграрний потенціал. У нашій країні майже третина населення проживає в сільській місцевості і зайнята у сільському господарстві, хоч його рівень, темпи розвитку, екологічність, ефективність виробництва та якість продукції не повністю відповідають сучасним вимогам. Більше того, сільськогосподарські підприємства масово відмовляються підтримувати розвиток об'єктів соціальної інфраструктури, які функціонують на сільських територіях, на належному рівні, чим підштовхують їх до неминучої деградації та обезлюднення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями дослідження різних аспектів впливу сільського господарства на стан сільських територій займались у багатьох провідних наукових центрах України та за кордоном такі науковці як В. Баутін, А. Доценко, О. Коваленко, В. Козлов, В. Корчун, Д. Крисанов, А. Лісовий, П. Луцишина, М. Малік, Д. Мальчикова, М. Орлатий, І. Прокопа, П. Саблук, О. Самохвал, М. Талавири, К. Якуба та багато інших.

Разом з тим у науковій літературі ще недостатньо висвітлено дослідження впливу сільського господарства України на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні сучасного стану сільського господарства України за регіонами та встановлення його впливу на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Виклад основного матеріалу. З метою встановлення ефективності ведення сільськогосподарської діяльності та використання сільськогосподарських земель України, площа яких близько 42 млн га (це більше 70% загальної земельної площі країни), визначимо темпи приросту основних видів сільськогосподарської продукції у період 1990 – 2010рр.

Спочатку наведемо базові інтегральні показники у зазначеній галузі в цілому, а потім диференціюємо їх по конкретних областях, зазначаючи екстремальні значення виробництва основної продукції рослинництва та тваринництва.

Проаналізувавши динаміку темпів приросту виробництва продукції рослинництва в Україні, можна зробити висновок, що за 20 років реформування сільськогосподарської галузі лише виробництво соняшнику, картоплі та деяких овочів має незначний позитивний приріст, який відповідно становить приблизно 4, 2 та 1,5 млн т продукції. Якщо поррахувати з 1990 року, то отримаємо, що в середньому кожного року збільшувалась кількість вирощених насіння соняшнику, картоплі та овочів всього на 210, 99 та 73 тис. т відповідно. Проте наведені загальні показники вирощеної продукції рослинництва є співрозмірними з показниками повоєнних років. Наприклад, у 1948-1950 рр., які безумовно були не найкращими з точки зору фінансування сільського господарства, картоплі вирощували майже на 2 млн т більше, ніж у 2010 році. Вирощування соняшнику, яке відноситься до тих видів культур, що значно виснажують землю, навпаки, у 2010 р. зросло більш ніж на 6 млн т.

Наведені факти однозначно говорять про те, що ринок сучасної сільськогосподарської продукції розвивається вкрай нерівномірно і неефективно як з економічної точки зору так і з екологічної та соціальної, що негативно впливає на розвиток сільських територій і призводить до їх обезлюднення. Щоб приблизно оцінити втрати держави від неконтрольованої ринкової економіки та невдалих аграрних реформ в сільському господарстві, зокрема в рослинництві, виберемо середнє значення врожаїв кращих років минулого століття – це 1973, 1977, 1978, 1987-1990 рр. і знайдемо різницю між відповідними даними у 2010 році (див табл. 1).

Таблиця 1

Вид сільськогосподарської продукції	Кількість продукції в 2010 р. (тис.т)	Середнє знач. вирощеної продукції в кращі роки ХХ ст. (тис. т)	Різниця значень (тис. т)
Зернові та зернобобові культури	39270,9	48339,8	9068,9
Цукрові буряки	13749,2	46098,4	32349,2
Картопля	18704,8	19043,3	338,5
Плоди та ягоди	1746,5	2720,19	973,7

Складено автором на основі даних [4]

Враховуючи середні ціни на зазначену продукцію в 2010 році (зернові та зернобобові культури – 1120,1 грн/т; цукрові буряки – 478,5 грн/т; картопля – 2131 грн/т; овочі – 2551,6 грн/т), то держава лише на податку на додану вартість змогла б додатково отримати в бюджет близько 2 млрд грн з продажу зернових та зернобобових культур, 3 млрд грн з реалізації цукрових буряків, 144 млн грн від реалізації картоплі, та 497 млн від продажу плодів та ягід. Таким чином, додатковий дохід в бюджет країни становив більше 5,5 млрд грн, які можна було б направити на покращення інфраструктури сільських територій та дотаційні виплати, що значно сповільнило б міграційні процеси. Зрозуміло, що отримана цифра є достатньо умовною, оскільки в минулому

столітті техніка та технології були не кращі, ніж в сучасності, тому і результати сільськогосподарської діяльності мають бути не гіршими, а якщо проаналізувати закордонний досвід, то в декілька разів кращими (середня урожайність зернових по Україні більш ніж втричі менша, ніж у Франції чи Німеччині [1]).

Ситуація з вирощуванням цукрових буряків, а особливо льону, тютюну, хмелю є вкрай незадовільною. Площі їх посівів інтенсивно скорочуються, наближуючись до нульової позначки, а відповідну продукцію замінює імпорт. Щоправда, відмітимо позитивну динаміку виробництва насіння соняшнику, деяких овочів, рапсу та інших технічних культур.

Однією з причин невтішних показників вирощування картоплі, овочів, плодів та ягід може слугувати масова відмова великих сільськогосподарських підприємств від вирощування цих малорентабельних культур, в результаті чого на плечі господарств населення майже повністю лягла ноша з вирощування картоплі – 97,4%, овочів – 88%, плодів та ягід – 83,6%. Значне роздрібнення земельних ділянок в господарствах населення та велика кількість ручної праці у зв'язку з відсутністю сільськогосподарської техніки призводить до зменшення врожайності і внаслідок поступового зменшення об'ємів вирощування зазначеної продукції.

Відзначимо, що останнім часом профільним міністерством приділяється значна увага питанню вирощування винограду та розширенню площ фруктових садів. Вже почала функціонувати система відшкодування витрат на закупівлю саджанців, насіння та іншої суміжної сільськогосподарської продукції. Проте без вирішення проблем цінової політики на сільськогосподарську продукцію ці позитивні задуми будуть мати мінімальні ефекти. Особливо це стосується вирощування картоплі, зернових та інших продуктів харчування, які часто реалізуються за цінами, нижчими собівартості, і як наслідок - значно погіршується інвестиційна привабливість в цьому сегменті економіки (за даними Всесвітнього економічного форуму [2, 3] рейтинг України по політиці сільськогосподарських витрат в 2009/2010 рр. – 129 місце, а в 2010/2011 рр. – 135 серед близько 140 країн- учасниць).

Подібні явища майже завжди виникають саме в урожайні роки, коли селяни після збору врожаю залишаються наодинці з надлишком продукції і за відсутності спеціальних сховищ сільське населення змушене продавати товар за мізерними цінами і на наступний рік в рази зменшувати об'єми виробництва. На перший погляд це класична ситуація для ринкової економіки, оскільки надлишок продукції автоматично зменшує її ціну. Проте, якщо врахувати, що значна частина нашої планети потерпає від голоду (при цьому світові запаси ріллі стрімко скорочуються), ці закони ринкової економіки є антигуманними. Тому держава зобов'язана стимулювати населення і підприємства різних форм власності до збільшення вирощування якісної сільськогосподарської продукції, наприклад, шляхом встановлення мінімальної гарантованої ціни закупки відповідної продукції (враховуючи світові ринкові ціни). Це дасть змогу малим, а головне великим підприємствам

створювати стратегічні бізнес-плани з виробництва сільськогосподарської продукції у великих кількостях, що покращить продовольчу безпеку не лише нашої країни.

Якщо говорити про регіональні особливості виробництва основних видів продукції рослинництва, то у зв'язку з великою кількістю даних будемо проводити так званий аналіз екстремальних значень з наведенням проміжків монотонності. Станом на 2010 р. найбільше вироблено зернових і зернобобових культур у Вінницькій області (більше 3 млн т), причому починаючи з 2007 р. кількість виробленої продукції є стабільно високою і прослідковується тенденція до монотонного її зростання. Аутсайдером у відповідному виробництві є Закарпатська область, яка виробила всього близько 256 тис. т (в області після 2007 року відбувається монотонний спад виробництва за умови стабільно високої врожайності).

У вирощуванні фабричних цукрових буряків Вінницька область теж є лідером по Україні, на площі 75,1 тис. га їх зібрано 2456,5 тис. т. Незважаючи на це прослідковується значні коливання у площах, з яких зібрано цукрові буряки від 202,5 тис. га – 1990 р. до 48,5 – 2009 р. Очевидно, що не всі кліматичні зони підходять для вирощування даної продукції, тому традиційно і не садять цукрових буряків в Закарпатській області та автономній республіці Крим. У всіх інших областях нашої країни відбулося значне зниження темпів вирощування цукрових буряків. Відзначимо також ті області, які в 2010 р. змогли покращити врожайність, порівняно з 1990 р., а саме: Вінницька, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Хмельницька та Чернігівська.

З виробництва соняшнику лідируючі позиції вкотре займає Дніпропетровська область, яка з 310 тис. т – 1990 р. збільшила об'єми виробництва соняшнику до 855,5 тис. т – 2010р. Причому кожного року показуючи значний позитивний приріст. Натомість у Волинській та Львівській областях зібрали всього по 200 т насіння соняшнику (в Закарпатській та Рівненській – 2,3 та 3 тис. т відповідно). Найкращу урожайність соняшнику зафіксовано у Черкаській та Полтавській областях, хоч площі, які виділені під посів соняшнику, є відносно незначними.

В Одеській, Кіровоградській, Миколаївській, Херсонській, Львівській, Тернопільській та Хмельницькій областях виробляється ріпаку значно більше половини, ніж у решти 17 областях країни включно з автономною республікою Крим, причому беззаперечним лідером в цьому напрямку сільськогосподарської діяльності є Одеська область, яка виробляє ріпаку більше в декілька раз, ніж в середньому по Україні з кожним роком збільшує площі під посів ріпаку. Харківська і Закарпатська області займають відстаючі позиції в цьому рейтингу.

Вінницька, Київська, Львівська, Чернігівська, Житомирська, Хмельницька та Рівненська області разом вирощують майже половину загального об'єму картоплі в країні, а Херсонська та Миколаївська - стабільно показують найгірші результати. За умови, що в Житомирській області

стабільно висока врожайність, а 2010 року найкраща по всій Україні, доцільно збільшити площу для вирощування картоплі хоча б до рівня Чернігівської, Київської, Львівської та Вінницької областей, де у 2010 році посаджено картоплі на майже 84, 94, 95 та 102 тис. га.

Стосовно виробництва овочів, то найбільше їх виростили 2010 р. в Херсонській області, а на другому місці знаходиться Дніпропетровська область. Різниця в кількості виробленої продукції є досить значною і становить майже 281 тис. т (наприклад, стільки ж вирощує вся Черкащина), хоч аграрний потенціал Дніпропетровської області є набагато більшим (в 1990, 1995, 2000 рр. Дніпропетровщина вирощувала більше овочів, ніж Херсонщина). Найменше овочів вирощує Івано-Франківська область. Щоправда, варто відзначити, що після 2007 р. відбувається стале (позитивне) зростання приросту виробництва овочів на відміну від Сумської області, яка виростила всього на 31,6 тис. т більше, але за 2009/2010 рр. має від'ємний приріст виробництва овочів, який становить 37,3 тис. т. На Волині прослідковується стабільно висока врожайність овочів (зокрема, 2010 р. вона була найкраща в Україні), а площі під вирощування цієї продукції, навпаки, одні з найменших коливаються в межах 11 тис. га.

У виробництві плодів та ягід у 2010 р. впевнено переважає Вінницька область, щоправда за 2009/2010 рр. вона має негативний приріст в 23,8 тис. т і максимально свій аграрний потенціал в цьому напрямку сільськогосподарської діяльності ще не розкрила (у 1990 р. було зібрано більше 240 тис. т продукції, що перевищує врожай 2010 р. на 50 тис. т). Варто відзначити Рівненську, Хмельницьку та Чернівецьку області України, яким у 2010 р. вдалось збільшити кількість виробництва плодів та ягід в порівнянні з 1990 р. Аутсайдером в цьому сегменті виробництва сільськогосподарської продукції є Сумщина (хоч з 2007 р. прослідковується позитивна тенденція до монотонного зростання відповідного виробництва).

Відомо, що Україна є універсальною аграрною країною, оскільки її географічне положення дозволяє успішно займатись будь-яким видом сільськогосподарської діяльності. Зупинимось детальніше на ще одному важливому напрямі в сільському господарстві – тваринництві. Динаміка розвитку українського тваринництва має яскраво виражені невтішні тенденції у більшості видів діяльності, окрім вирощування птиці. Стосовно даних поголів'я птиці в Україні, то дійсно з початку 2000 р. відбувається монотонне і достатньо стрімке зростання виробництва. Але якщо розглянути більш повну картину можливостей в цьому напрямку діяльності, взявши дані за останні 30 років, можна стверджувати, що на сьогодні поголів'я птахів всього на 25% менше від максимальної їх кількості, наприклад 1989 році і тому державні інвестиції в даному напрямі доцільно перерозподілити для підтримки виробництва ВРХ, овець та кіз, показники яких менші майже в 5 разів за кращі роки минулого століття. Відповідно результати від такої інвестиційної діяльності будуть набагато вищими, оскільки збільшення кількості поголів'я ВРХ покращить не тільки запаси м'яса та молока, а надасть можливість для

внесення потрібної кількості органічних добрив, що позитивно вплине на показники врожайності в рослинництві і дасть змогу диверсифікувати можливості надходження додаткових коштів для розвитку економіки АПК України.

Виходячи з наведених даних, Україна опинилась в такій ситуації, що для задоволення потреб населення в країну імпортується значна кількість сільськогосподарської продукції (при цьому щорічно витрачається десятки мільярдів гривень). З рисунку 4 можна бачити, що кількість імпорту продукції тваринництва та живих тварин має тенденцію до зниження (особливо це помітно в порівнянні з 2008 роком), але це відбувається не завдяки збільшенню виробництва власної продукції, а завдяки зменшенню споживання населенням м'яса, молока та інших важливих продуктів харчування.

Таким чином, в Україні рівень виробництва м'яса, молока та молочних і м'ясних продуктів залишається незадовільним, з точки зору споживання раціональної норми на одну людину і залежить від таких основних факторів:

- наявність незначної кількості продукції;
- невідповідність цін до доходів більшості населення;
- недостатність великих м'ясо-молочних комбінатів закритого типу;
- відсутність заготівельних пунктів;
- високі відсотки по кредитах;
- суттєве підвищення вартості кормів тощо.

Саме останній фактор – висока вартість кормів (для ВРХ і особливо для свиней) займає значну частину у витратах на виробництво продукції тваринництва, перевищуючи 70% від сукупних витрат. Вартість кормів протягом 2010 року піднялася в середньому майже на 50%, а саме: макуха соняшникова на 18,2% (або на 310 грн./т), шрот соняшниковий на 18,7% (на 337 грн./т), фуражне зерно на 66% (або на 685 грн./т), кукурудза на 45% (на 560 грн./т) [4].

Регіональні особливості виробництва основних видів продукції тваринництва полягають в тому, що станом на 2010 р. у всіх без виключення областях відбувається зменшення поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ). Найбільше ВРХ налічується у Вінницькій області і становить 317,2 тис. голів – що майже в 4 рази менше, ніж у 1990 р. Найменше поголів'я в Запорізькій області в кількості 109,3 тис. голів, що майже в 10 разів менше ніж у 1990 р.

Подібна ситуація склалась з поголів'ям свиней. Жодна з областей України включно з автономною республікою Крим не показала кращі результати у вирощуванні свиней за показники 1990 р. Проте в цьому сегменті сільського господарства ситуація є значно кращою, ніж з вирощуванням ВРХ. Станом на 2010 р. у Дніпропетровській області вирощують 585,2 тис. голів свиней – це найкращий показник по Україні (ці значення вдвічі менші, ніж у 1990 р). Проте динаміка темпів приросту кількості поголів'я свиней в цій області проявляє нестійкі тенденції, стрімкий спад виробництва змінюється зростанням і, навпаки (ця властивість характерна для багатьох областей

країни). Найменше поголів'я свиней в Луганській області і його кількість становить 152,8 тис. голів, що в 4 рази менше ніж їх було в 1990 р. Щоправда, починаючи з 2008 р. помітне стабільне зростання виробництва.

У вирощуванні овець та кіз беззаперечними лідером є Одеська область, яка разом із автономною республікою Крим та Запорізькою областю вирощують майже стільки ж поголів'я, як у всіх інших областях країни, разом узятих. Тому логічно, що саме ці регіони займають лідируючі позиції по всій Україні з виробництва вовни. У Тернопільській області вирощують найменше овець та кіз, причому з кожним роком спостерігається тенденція до зменшення поголів'я, що може поставити під загрозу існування цього дуже перспективного напрямку в сільському господарстві не лише у зазначеній області, а й в інших регіонах України.

Чи не найкращі показники за весь час незалежності України показали більшість областей у виробництві птиці. Так, на Черкащині станом на 2010 р. вирощували більше 27 млн голів птиці, що майже втричі більше ніж 1990р. До таких областей, які б покращили свої показники в порівнянні з 1990 р. належать: Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська та Рівненська. Найменше птиці вирощують в Закарпатській області, але за 2009/2010 рр. зафіксовано позитивний приріст поголів'я. Найбільш нерозкритий аграрний потенціал в цьому секторі економіки в Одеській області, оскільки в порівнянні з 1990 р. поголів'я птиці було зменшено на 12 млн 175 тис. голів.

Черкаська область є також лідером по виробництву м'яса, показуючи монотонне зростання динаміки виробництва, починаючи з 2000 р. Станом на 2010 р. на Черкащині вироблено м'яса (у забійній вазі) на майже 131 тис. т більше ніж у 1990 р. Найгірші відповідні показники показує Миколаївська область, хоч в 1990 р. вони були близькими до показників Черкаської області. Починаючи з 2005 р., на Миколаївщині кількість виробленого м'яса коливається в межах всього 27-32 тис. т.

У виробництві яєць та молока лідерами є відповідно Київська та Вінницька області (однією з причин їх успіху є наявність значної кількості поголів'я птиці та корів). Варто відзначити, що Полтавщина, маючи на майже 42 тис. корів менше, ніж Вінниччина, знаходиться на 6 місці загального українського рейтингу по кількості корів, у виробництві молока займає почесне друге місце. Найменше яєць та молока виробляють Волинська та Запорізька області відповідно (зауважимо, що поголів'я птиці на Волині є достатньо великим, якщо порівнювати з іншими регіонами країни).

При аналізі регіональних особливостей ведення сільського господарства в Україні потрібно також відзначити, що частка виробництва основних видів продукції тваринництва з категоріями господарств у 2010 р. має яскраво виражені тенденції до нерівномірного розподілу. Так, в середньому по Україні виробляють м'яса в забійній вазі майже 45 % у господарствах населення, але разом з тим Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська та

Херсонська області виробляють майже вдвічі більше відповідної продукції, а Дніпропетровська, Київська та Черкаська, навпаки – вдвічі менше.

Молока в сільськогосподарських господарствах України виробляють трохи менше 20 % від загального обсягу, але у Донецькій, Київській, Полтавській, Харківській та Черкаській областях цей показник у середньому вдвічі більший, а в Закарпатті, Івано-Франківщині, Львівщині, Миколаївщині та Чернівецькій області, навпаки – в кілька разів менший.

Стосовно виробництва яєць, то в середньому по Україні у господарствах населення їх виробляють близько 40% від загального обсягу, а у Волинській, Закарпатській, Львівській, Сумській та Чернігівській областях виробляють більше, ніж вдвічі відповідної продукції. Хотілося б окремо виділити Закарпатську область, де в сільськогосподарських підприємствах виробляється менше 1 % яєць від загальної їх кількості по області.

В Автономній Республіці Крим, Волинській та Івано-Франківській областях у сільськогосподарських підприємствах вовни виробляють більш ніж вдвічі менше, як в середньому по Україні, а у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Кіровоградській, Херсонській та Черкаській – в декілька разів більше. Зазначимо також, що жодне господарство населення Черкащини не виробляє вовни, тобто ця продукція поступає виключно від сільськогосподарських підприємств.

Подібний нерівномірний розподіл спостерігається і для продукції рослинництва. Так, у господарствах населення Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської та Чернівецької областях вирощується в кілька разів більше зернових та зернобобових культур, ніж в господарствах населення решти областей країни включно з Автономною Республікою Крим.

Цукрові буряки в середньому вирощують біля 8 % господарств населення України, а у Волинській, Дніпропетровській, Донецькій та Чернівецькій областях цей показник в декілька разів вищий. Зокрема, сільськогосподарські підприємства у Донецькій області вирощують всього 3,6 % фабричних цукрових буряків від загальної їх кількості.

У виробництві насіння соняшнику беруть участь в кілька разів більше господарств населення таких областей як: Закарпатська, Херсонська та Чернівецька, ніж в середньому по країні. Відзначимо, що у Львівській та Рівненській областях виробництво соняшнику повністю зосереджене в сільськогосподарських підприємствах, і майже не виробляється дана продукція в господарствах населення Житомирської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької та Чернігівської областях.

Окремої уваги заслуговує питання регіональної специфіки вирощування картоплі. Саме цей чи не єдиний вид сільськогосподарської культури, який у всіх без винятку областях України (включно з Автономною Республікою Крим), майже повністю ігнорується сільськогосподарськими підприємствами. Найбільший відсоток виробництва картоплі в сільськогосподарських підприємствах зафіксований в Житомирській області,

щоправда він становить всього 7,8 % від загального обсягу виробленої продукції.

У Миколаївській, Одеській, Херсонській та Черкаській областях у сільськогосподарських підприємствах вирощують в декілька разів більше овочів, ніж в середньому по Україні, а в Закарпатській, Полтавській, Чернівецькій, навпаки – менше (відповідні показники не перевищують 2 % бар'єр). Таким чином, в переважній більшості областей країни вирощування овочів відбувається за рахунок господарств населення, а не сільськогосподарських підприємств.

Аналогічна ситуація склалась і з вирощуванням плодів та ягід. Лише в Автономній Республіці Крим, Вінницькій та Херсонській областях сільськогосподарські підприємства намагаються виробляти стільки ж плодів та ягід, як і в господарствах населення. У всіх інших областях переважна більшість відповідної продукції не вирощується в сільськогосподарських підприємствах.

Отже, ситуація, в якій опинилося сільське господарство України, є вкрай непростою і найбільш нерентабельні види сільськогосподарської діяльності виконуються на рівні домогосподарств, що значно знижує рівень їх дохідності і негативно впливає на соціально-економічний розвиток сільських територій. Більше того, дослідження показало, що значна кількість сільськогосподарських культур вирощується в особистих господарствах населення або маленьких фермерських підприємствах, а це ускладнює координацію регіонального і загальнодержавного сільськогосподарського виробництва та унеможливує його планування. Для вирішення проблеми реалізації вирощеної продукції потрібно створити ефективно діючу мережу спеціалізованих оптово-роздрібних агропромислових ринків (на кшталт ринку «Столичний» в м. Київ), на якому можуть продавати продукцію як маленькі сільськогосподарські фірми, так і великі аграрні холдинги.

Якщо надалі вартість кормів буде складати лівову частку сукупних витрат, то сектор тваринництва може взагалі зникнути з економічної мапи країни, що призведе до збільшення сільського безробіття. Одним з варіантів пониження ціни на корми є створення завершеного циклу виробництва і збільшення посівних площ під кормові культури.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що розвиток сільського господарства України неможливий без комплексного підходу, під час якого буде враховуватись взаємозалежність між секторами цього виду діяльності, які суттєво залежать один від одного, особливо при настанні кризових явищ в економічній системі країни, з одного боку і інтересами селян – з іншого. Більше того, державі потрібно зосередитись на підвищенні ефективності сільського господарства, оскільки значна частина селян змушена обробляти свої сільськогосподарські ділянки вручну або максимум за допомогою кінської тяги, що має низький коефіцієнт корисної дії і погіршує врожайність.

Тому саме в Україні є всі можливості максимально використовувати свої унікальні географічні фактори, досягати екологічного балансу шляхом підтримки генетичного та сільськогосподарського різноманіття (зокрема місцевих та унікальних видів, сортів, порід тощо), використовувати агроекологічні методи боротьби із шкідниками і хворобами. Вміло використовуючи свій сільськогосподарський потенціал, Україна може повністю відмовитись від імпорту більшості зернових культур та м'ясо-молочної продукції, а, вибравши напрям вирощування органічної сільськогосподарської продукції (яка є екологічно чистою і з кожним роком все більше набуває популярності в економічно-розвинутих країнах), наша країна зможе забезпечувати потреби не лише власного населення, але й формувати експорт агропромислової продукції, що сприятиме соціально-економічному розвитку сільських територій.

Література

1. Сільське господарство України та інших країн [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/www/?p=2271>.
2. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2009-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://members.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>.
- World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2011-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf.
4. Крупін В.Є. Аспекти ціноутворення на продукцію тваринництва в Україні / Крупін В.Є. Злидник Ю.Р. // Наукові дослідження молоді. Матеріали III Звітної науково-практичної конференції “Наукові дослідження молоді”. – Рівне-Дубно: вид-во ТзОВ фірма “Ассоль”, 2011. – С. 20-24.
5. Сільське господарство України 2010 : [статистичний збірник] / Держкомстат України ; за ред. Ю. М. Остапчука. – К., 2011. – 384 с

Summary

The paper contains a systematic analysis of the main components of agriculture of Ukraine and provides a detailed comparison of its basic components, not only by region but also taking into account international statistics. Specified statistics extreme and promising areas of potential economic growth in the regions.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.